

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף תשע"ח, 2018
מספר השאלון: 011271
שם התלמיד/ה: _____

עברית: לשון

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעותיים.
 - ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
פרק א — שם המספר, אותיות השימוש ומילות היחס — 20 נקודות
פרק ב — תחביר / פרק ג — מערכת הצורות — יש לבחור באחד הפרקים — 80 נקודות
סה"כ — 100 נקודות
 - ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
 - ד. הוראות מיוחדות: 1. יש לקרוא את הטקסטים שבעמודים 2–7, ולענות על השאלות בגוף שאלון זה, לפי ההוראות.
 2. לכתובת טיוטה אפשר להשתמש בעמודים האחרונים (20–21) של השאלון.
 3. הקפד על כתיב נכון, על כללי הדקדוק ועל פיסוק הגיוני.
- ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק א: חובה — שם המספר, אותיות השימוש ומילות היחס

(20 נקודות)

(קרא את ארבעת הטקסטים שלפניך. השאלות בפרקי הלשון הן בזיקה לטקסטים).
ענה על שאלות 1–2 שלפניך.

1. (14 נקודות)

א. לפניך קטע. במשפטים אחדים בקטע כתובות אפשרויות להגיית שם המספר, ובמשפטים אחרים מודגשים מספרים.

במשפטים שבהם כתובות אפשרויות להגיית שם המספר הקף את הצורה הנכונה של שם המספר, ובמשפטים שבהם מודגשים מספרים, כתוב במילים את המספרים המודגשים (אין צורך לנקד).

במכבייה הרביעית בשנת 1953 השתתפו 890 ספורטאים מעשרים ואחד / ואחת ארצות.

במכבייה התשיעית בשנת 1973 השתתפו 2,694 _____ ספורטאים וספורטאיות מ־27 ארצות.

המכבייה ה־20 נערכה בשנת אלפים ושבע עשרה / אלפים ושבעה עשר / אלפים ושבע עשרה / אלפים ושבעה עשר.

טקס הפתיחה של המכבייה ה־20 נערך באיצטדיון טדי בירושלים ב־6 _____ ביולי 2017.

מספר הארצות שהשתתפו במכבייה האחרונה גדול פי 4 _____ ממספר הארצות שהשתתפו בה בשנותיה הראשונות.

ב. כתוב במילים את המספר 18 בכותרת התמונה שלפניך. נקד את המספר 18 ניקוד שיבטא את ההגייה התקנית.

מדליות שהופקו לקראת המכבייה ה־18 _____

ג. לפניך פרסום של האקדמיה ללשון העברית (מתוך דף הפייסבוק של האקדמיה ללשון העברית).

בפרסום של האקדמיה ללשון העברית מוצגת טעות רווחת בהגיית שם מספר, ומתחתיה מוצגת הצורה התקנית.
הסבר מדוע "חמש שקל" הוא טעות.

2. (6 נקודות)

לפניך שלושה משפטים, ובכל משפט חסרה מילת יחס.
במשפטים (1)–(2) **כתוב** את מילת היחס הנתונה בנטייתה הנכונה, ובמשפט (3) **הקף** את מילת היחס המתאימה מבין האפשרויות הנתונות.
(1) נשיא המדינה בירך את משתתפי המכבייה ה־20 ואמר להם: "ברוכים הבאים לירושלים! ברוכים הבאים לישראל! ברוכים הבאים הביתה. כמה כיף לראות _____ (את) כאן בירושלים, בירת ישראל הנצחית."
(2) בטקס פתיחת המכבייה ה־19 אמר ראש הממשלה: "אני פונה אליכם, אורחינו מחו"ל: חלק לא קטן _____ (מן) מבקרים פה בפעם הראשונה. אחרי שתגיעו לשיאים ותזכו במדליות, צאו וטיילו בארץ. הארץ הזו שלכם."
(3) נבחרת הוותיקים של ישראל בכדורגל ניצחה **אֶת** ה־ / **ב־** / **נֶגְד** ה־ / **לִ** משחק שנערך נגד נבחרת ארגנטינה.

פרק ב: תחביר

לפניך שני פרקים: פרק ב — תחביר, פרק ג — מערכת הצורות.
בחר בפרק שלמדת: בפרק ב — תחביר או בפרק ג — מערכת הצורות.
בפרק שבחרת ענה על השאלות לפי ההוראות.
ציין את שם הפרק שבחרת: _____

פרק ב: תחביר (80 נקודות)

בפרק זה עליך לענות על ארבע שאלות.

ענה על ארבע מן השאלות 3–7 (לכל שאלה — 20 נקודות).

שים לב: בכל שאלה שתבחר, ענה על כל הסעיפים.

3. (20 נקודות)

א. לפניך שלושה משפטים מורכבים I–III.

בכל אחד מן המשפטים I–III תחם את הפסוקית, וציין מעליה את תפקידה התחבירי במשפט.

I. יקותיאלי קיווה כי בצד הספורט תשמש המכבייה גם במה ליהודי העולם לקיום תחרויות בתחומי האומנות: שירה, ציור, פיסול וכדומה.

II. השאלה היא אם מבחינה לאומית יש ערך לקיומם של משחקי המכבייה.

III. נראה כי במשך השנים איבדו המכביות את כוח המשיכה שלהן.

ב. לפניך שני משפטים I–II. קרא אותם, וענה על הסעיפים שאחריהם.

I. בשנים האחרונות הולכת ופוחתת החשיבות הלאומית של המכבייה.

II. המכבייה הראשונה תרמה להרמת המורל בקרב יושבי הארץ, והיא אף הרימה את קרנה של התנועה הציונית בקרב יהדות התפוצות.

(1) בכל אחד מן המשפטים I–II הקף את כל הנשואים.

(2) רק אחד מן הנשואים שהקפת במשפטים אלה אינו נשוא מורחב. העתק אותו. _____

4. (20 נקודות)

א. לפניך משפט. קרא אותו, וענה על הסעיפים שאחריו.

המכבייה השלישית הייתה אמורה להיערך בשנת 1938, אולם מאורעות הדמים בארץ, הזעזועים הגדולים באירופה, השואה של העם היהודי ומלחמת העצמאות — כל אלה גרמו לדחיית המכבייה, והיא נערכה רק בשנת 1950.

(1) ציין את סוגו התחבירי של המשפט. _____

(2) במשפט יש חלק כולל. ציין מהו תפקידו התחבירי. _____

(3) מה תפקידו התחבירי של הצירוף "כל אלה" במשפט, ומדוע בחר הכותב להוסיף צירוף זה למשפט?

(4) במשפט זה ו"ו החיבור מופיעה פעמיים:

ומלחמת העצמאות _____

והיא _____

ציין בין אילו חלקים במשפט היא מחברת בכל פעם.

- ב. לפניך שני משפטים I-II. קרא אותם, וענה על הסעיפים שאחריהם.
- I. בשנות השלושים והארבעים של המאה העשרים התמודד העם היהודי עם איום חיצוני — אנטישמיות חריפה וקיצונית.
- II. המכבייה השביעית שנערכה בשנת 1965 זכורה בזכות השתתפותו של מרק ספיץ, שחיין אמריקני בן 15, שהגיע למכבייה עם נבחרת יהודי ארצות הברית ולימים נעשה למהיר שחיני העולם.
- (1) בכל אחד מן המשפטים I-II יש תמורה. הקף אותה.
- (2) העתק מכל אחד מן המשפטים I-II את המילה או את הצירוף שהתמורה ממירה, וציין את תפקידם התחבירי במשפט.
- משפט I: _____ התפקיד התחבירי: _____
- משפט II: _____ התפקיד התחבירי: _____

5. (20 נקודות)

- א. לפניך שלושה משפטים I-III, ובהם חלקים כוללים. קרא אותם, וענה על הסעיפים שאחריהם.
- I. הספורטאים היהודים אינם רק נציגי מולדותיהם, אלא גם נציגי העם היהודי.
- II. הספורטאים אינם משתתפים באליפות אסיה, אלא באליפות אירופה.
- III. בימינו המכבייה היא אירוע שאין לו כל הצדקה לאומית או ספורטיבית.
- (1) בכל אחד מן המשפטים I-III סמן את החלק הכולל.
- (2) ציין את תפקידו התחבירי של כל חלק כולל שסימנת.
- התפקיד התחבירי של החלק הכולל במשפט I: _____
- התפקיד התחבירי של החלק הכולל במשפט II: _____
- התפקיד התחבירי של החלק הכולל במשפט III: _____
- (3) ציין את הקשר הלוגי בכל אחד מן החלקים הכוללים.
- הקשר הלוגי בחלק הכולל במשפט I: _____
- הקשר הלוגי בחלק הכולל במשפט II: _____
- הקשר הלוגי בחלק הכולל במשפט III: _____
- ב. לפניך ציטוט מדבריה של ספורטאית.
- "בתחום הספורט אתה נמדד על פי מעשיך ולא על פי מי שאתה". (אלתה גיבסון, שחקנית טניס)
- (1) ציין מהו הקשר הלוגי במשפט זה. _____
- (2) בחר מבין מילות הקישור שלפניך מילת קישור אחת מתאימה, וכתוב את המשפט מחדש באמצעותה. שמור על משמעותו המקורית של המשפט.
- או, אלא, אם, ואילו

6. (20 נקודות)

א. בראש כל אחד מן הסעיפים (1)–(3) שלפניך יש משפט דו־משמעי מודגש.

בכל סעיף ענה על השאלה או השאלות שאחרי המשפט.

(1) בני הזוג התאהבו במכבייה.

• הקף את המילה היוצרת את הדו־משמעות במשפט.

• אפשר לנתח את המילה היוצרת דו־משמעות במשפט בשני תפקידים תחביריים שונים. ציין את שני התפקידים התחביריים.

תפקיד תחבירי: _____

תפקיד תחבירי: _____

(2) דנה ביקשה מדניאלה את הכרטיס שלה למופע הפתיחה של המכבייה.

כתוב את שתי המשמעויות השונות העולות ממשפט זה.

משמעות I: _____

משמעות II: _____

(3) אם הספורטאית, שהתרגשה מאוד מן ההישג בתחרות, הודתה למאמן.

לפניך שלוש שאלות. הקף רק את השאלה שהתשובה עליה אינה חד־משמעית על פי המשפט.

מי הודתה? מי התרגשה? למי היא הודתה?

ב. לפניך משפט מורכב, ובו פסוקית מצומצמת.

רבים ראו במכבייה תשובה על הניסיונות להשפיל את העם היהודי.

(1) תחם את הפסוקית המצומצמת במשפט.

(2) ציין את התפקיד התחבירי של הפסוקית המצומצמת. _____

(3) ציין את התפקיד התחבירי של המילים המסומנות בקו במשפט. _____

(4) • המר את המשפט במשפט פשוט (בלי פסוקית מצומצמת). _____

• במשפט הפשוט שכתבת, ציין מהו התפקיד התחבירי החדש של המילים המסומנות בקו במשפט הנתון. _____

7. (20 נקודות)

לפניך קטע ממאמר שכתבה תלמידה בבחינת הבגרות. בקטע יש שיבושים אחדים בתחום התחביר.

בימינו קיימות תופעות שליליות הקשורות בהתנהגותם של בני נוער והנגרמים מחוסר פעילות חברתית

והיעדר מסגרת חברתית אמיתית.

נשאלת השאלה עד כמה תנועת הנוער יכולה לצמצם משמעותית תופעות שליליות מעין אלה? האם היום,

שאנו מוקפים באמצעים טכנולוגיים מגוונים, יש מקום לתנועות הנוער של פעם? האם הם רלוונטיות לימינו?

פעם החשיפה לאלים ואלכוהול אינה הייתה רחבה כפי שהיא היום. התפשטות התופעה שבה בני נוער

מתבגרים מהר מדי ומושפעים מתרבות רעה גורמים לנו לחשוב מה ניתן לעשות בכדי למגר את התופעה.

לדעתי, תנועת הנוער היא מסגרת חברתית אשר יכולה לתמוך ולעזור לבני נוער.

א. השלם את הטבלה שלפניך: העתק מן הקטע שלושה שיבושים בתחום התחביר, וכתוב את הנוסח התקין לכל שיבוש.

הנוסח התקין	השיבוש	
		1
		2
		3

ב. בחר באחד השיבושים שציינת, והסבר במונחים תחביריים מהו השיבוש.

ג. לפניך רשימת מילות תנאי נפוצות, אך שתיים מהן אינן תקינות:

אם, בָּאֵם, במידה ו, אֵילו, אֵילוֹלָא, לו

(1) הקף את שתי מילות התנאי שאינן תקינות.

(2) במשפטים שלפניך שבץ מילת תנאי מתאימה מבין מילות התנאי התקינות שברשימה.

I. _____ היית מתאמן יותר, היית יכול לנצח במשֶׁחָה הגמר.

II. _____ תתאמן יותר, יש סיכוי שתוכל להשתתף במכבייה הבאה.

III. _____ קנינו כרטיסים מראש, לא היינו יכולים להשתתף בטקס הפתיחה.

פרק ג: מערכת הצורות

פרק ג: מערכת הצורות (80 נקודות)

בפרק זה עליך לענות על ארבע שאלות.

ענה על ארבע מן השאלות 8–12 (לכל שאלה — 20 נקודות).

שים לב: בכל שאלה שתבחר, ענה על כל הסעיפים.

8. (20 נקודות)

א. לפניך קטע, ובו פעלים מודגשים. קרא את הקטע, וענה על השאלות שאחריו.
כמה דקות לפני טקס פתיחת המכבייה ה־15 אַרַע אסון נורא: גשר עץ אשר הֻצַב מעל נחל הירקון המזוהם קרס. עשרות ספורטאים נפלו לנחל. לקראת המכבייה ה־16 הוקם לראשונה אגף המטפל בנושא הבטיחות, כדי להבטיח שמקרים כאלה לא יִשָּׁנוּ.
(1) ציין בטבלה את השורש ואת הבניין של כל אחד מן הפעלים המודגשים בקטע.

הפעלים	שורש	בניין
אַרַע		
הֻצַב		
יִשָּׁנוּ		

(2) הקף את צורת ההווה באותו הבניין של הפועל יִשָּׁנוּ.
שְׁנוּיִים מְשֻׁנִּים נְשָׁנִים מְשֻׁנָּגִים
(3) במשפט שלפניך כתובה מילה פעמיים: פעם בצורה המשקפת הגייה נכונה ופעם בצורה המשקפת הגייה שגויה.
הקף את הצורה המשקפת את ההגייה הנכונה.
גשר עץ הוצב מעל נחל הירקון הַמְזֻהָם / מְזֻהָם.

ב. לפניך קטע, ובו רשמים מטקס הפתיחה של המכבייה העשרים. בקטע מילים מודגשות — מקצתן תקינות ומקצתן אינן תקינות.
במכבייה נִכְרְזִים יחד הפֶּן הספורטיבי, האישי והציוני. דוגמה לכך הייתה בטקס הפתיחה של המכבייה העשרים: סְפּוֹרְטָאִי קנדי הֻצֵּעַ נישואין לבת זוגו כשהוא נרגש וּמְעוֹדָד מזהלות של אלפי הצופים. אין ספק כי מאירועים כאלה נוֹלְדוֹת אגדות.
(1) מבין המילים המודגשות הקף רק את המילים שאינן תקינות.
(2) בחר במילה אחת שהקפת, וענה על אחד מן הסעיפים I–II שלפניך.
I. הסבר במונחים דקדוקיים מדוע המילה שבחרת אינה תקינה.
או
II. נקד את המילה שבחרת באופן שישקף הגייה נכונה.

9. (20 נקודות)

א. לפניך קטע על פי דבריו של יוסף יקותיאל, ובו פעלים מודגשים. קרא את הקטע וענה על השאלות שאחריו.

המכבייה, כינוס הספורט העולמי שלנו, תשמש לנו מבחן כוחות ועלייה במדרגות חינוך הספורט, ועל פי תוצאותיה נִכְוֶנוּ לנו צעדינו בעתיד. מלבד מבחן הספורט תשמש המכבייה מבחן לאומי למאות ואלפי הצעירים אשר יֵעָלוּ לארץ־ישראל. הם יִשְׁאַפוּ את אוויר המולדת, יֵאָזְינוּ לשפת עמם הקְמָה לתחייה ויֵשׁוּבוּ לגולה מלאי עוז ומרץ עד בוא זמנם לעלות ארצה.

(1) הקף את הפועל היוצא דופן מבחינת הגזרה, על פי ההקשר בקטע.

נִכְוֶנוּ קְמָה יֵעָלוּ יֵשׁוּבוּ

(2) הקף את הפועל היוצא דופן מבחינת הבניין, על פי ההקשר בקטע.

יֵעָלוּ יֵאָזְנוּ יֵשׁוּבוּ יִשְׁאַפוּ

(3) הקף את צורת העתיד באותו הבניין של הפועל נִכְוֶנוּ.

יִכְוֶנוּ יִכְנֶנוּ יִכְוֶנְנוּ יִכְנֶנְנוּ

ב. לפניך משפטים, ובכל משפט מודגשת מילה.

- לא אחת מובעת תְּמִיּהָה אם האירוע הזה נחוץ.
 - היו שהאמינו כי הִתְעַרְרוּת במדינה שבה הם חיים תמחק את האנטישמיות.
 - קונסטנטין מטוסביץ' הוא שיאן ישראל בקפיצה לַגִּבָּה.
 - בשנים האחרונות פְּתָחָה ההתעניינות במכבייה.
 - בארץ־ישראל הִתְהַוָּה "היהודי החדש".
 - כיום כמעט אין זכר לַחֲזוֹן של יקותיאל שארץ־ישראל תהיה מרכז רוחני לתפוצות.
- מיין בטבלה שלפניך את המילים המודגשות על פי הגזרה: גזרת השלמים או גזרת נחי ל"י/ה.

שלמים	נחי ל"י/ה

ג. לפניך צירופי מילים, ובכל אחד מהם המילה הראשונה מודגשת.

תְּפֻצָּה יהודית _____

תוֹדָעָה לאומית _____

מִסַּע שורשים _____

ליד כל צירוף כתוב שם פועל מאותו השורש של המילה המודגשת בכל בניין שתבחר.

10. (20 נקודות)

א. לפניך שלושה משפטים, ובהם שלוש מילים מודגשות.

- רבים קיוו כי המכבייה תשמש מנוף להגדלת היישוב היהודי בארץ.
 - הקבוצה יכולה למנף את הניצחון שלה כדי לעלות לליגת העל.
 - אני שמח ומתרגש להניף את דגל המדינה בטקס הפתיחה של המכבייה.
- כל אחת מן המילים המודגשות מייצגת שלב בתהליך של יצירת שורש תנייני.
כתוב את שלוש המילים לפי סדר התהליך. _____

ב. לפניך משפט על פי טקסט 1 ובו שלוש מילים מודגשות.

המכבייה הראשונה תקמה להקמת המורל בקרב יושבי הארץ והרימה את קרנה של התנועה הציונית בקרב יהדות התפוצות.

(1) מבין שלוש המילים המודגשות במשפט הקף את המילה שנוצרה משורש תנייני.

(2) כתוב מהו שם העצם שממנו נגזר השורש התנייני. _____

ג. לפניך שני משפטים, ובהם שלוש מילים מודגשות.

- ארגון "מכבי" העולמי אימץ את תפיסתו של יקותיאל, ולרכיב הספורט נוסף גם המניע של חזון הקשר בין יהדות התפוצות לארץ, אולם כיום אין כמעט זכר לחזון של יקותיאל שארץ-ישראל תהיה מרכז רוחני לתפוצות ואמצעי למניעת התבוללות.

- ספורטאים יהודים מארץ-ישראל היו מנועים באותה תקופה מהשתתפות באולימפיאדה.

(1) מבין שלוש המילים המודגשות הקף את המילה או את המילים שהאות מ"ם שבהן היא שורשית.

(2) בטבלה שלפניך מיינ את שלוש המילים המודגשות לשתי קבוצות לפי הבניין, וציין את הבניין של כל קבוצה.

(3) ציין את חלק הדיבור של המילה מניע שבמשפט הראשון. _____

11. (20 נקודות)

א.

לפניך מונחים מתחום האימון הגופני שחידשה האקדמיה ללשון העברית.
מְסִלָּה כושר — מתקן לאימוני כושר, ובו מסילה קצרה. בשעת הפעלת המתקן המסילה נעה והמתאמן צועד או רץ עליה. שם רווח למתקן זה הוא **הֶלִיכוֹן**.
מְאוּץ (סְפָרִינֵט) — מרוץ תחרותי למרחקים קצרים.
לְחֻצִית — מכשיר קפיצי לחיזוק שרירי היד.
מוֹנֶה פסיעות — מכשיר הנישא על גוף האדם ומונה את פסיעותיו על ידי חישת תנועת הגוף.
 (1) מיין בטבלה את המילים שלפניך לשתי קבוצות לפי דרך התצורה.
מְסִלָּה הֶלִיכוֹן מְאוּץ לְחֻצִית מוֹנֶה פסיעות

שורש ומשקל	בסיס וצורן סופי

(2) ציין את השורש של כל אחת מן המילים שדרך תצורתן היא שורש ומשקל.

ב.

לפניך משפט, ובו מילים מודגשות.
 עשרות אלפי **רְצִים** ו**רְצוֹת** השתתפו ב**מְרוֹץ** הלילה של תל אביב.
 (1) מהו השורש המשותף למילים המודגשות? _____
 (2) מהו חלק הדיבור של המילים **רְצִים** ו**רְצוֹת** המודגשות במשפט הנתון? _____

ג.

בכל מכבייה נבחר אחד הספורטאים לשאת את לפיד המכבייה.
 לפניך כמה מילים. הקף את המילה המתאימה לכנות את נושא הלפיד, והסבר את תשובתך במונחים דקדוקיים.
 לפידון לפידן לפידות לפידָה
 הסבר: _____

12. (20 נקודות)

א.

לפניך שני משפטים, ובהם שתי מילים מודגשות.

- "שמונים מדינות — **לב** אחד". (סיסמת המכבייה ה־20)
 - "**צל** כבד הוטל על המדינה". (טקסט 1, שורות 40–41)
- שתי המילים המודגשות שייכות לגזרת הכפולים.
 בחר באחת מן המילים **לב** או **צל**, והוכח שהיא שייכת לגזרת הכפולים.

ב. לפניך שני משפטים, ובהם שתי מילים מודגשות.

- באירוע הפתיחה של המכבייה חברי המשלחות חָגְגוּ סביב האיצטדיון.
- בלוח השנה מצוינים כל החָגִים והמועדים.

(1) מבין שתי המילים המודגשות הקף את המילה השייכת לגזרת הכפולים.

(2) ציין את השורש של המילה המודגשת האחרת (שלא הקפת).

(3) ציין את השורש של המילה מוֹעֲדִים הכתובה במשפט השני.

ג. לפניך מילים מודגשות מתחום הספורט הנוטות במשקלי שמות הפעולה.

הַאֲבָקוֹת, שְׂחִיָּה, הַתַּעֲמָלוֹת, אֲגָרוֹף, חֲתִירָה,

מָגוּר (נוקאאוט) — מכת אגרוף שאחריה היריב אינו מסוגל לעמוד שוב על רגליו.

סְבִסוּב — תנועה של שחקן כדורסל שבה רגלו האחת קבועה בִּמְקוֹם כמו ציר ורגלו השנייה נעה בחופשיות.

(1) השורש של אחת מן המילים המודגשות הוא שורש גזור שם.

ציין את שם העצם שממנו נגזר השורש.

(2) מבין המילים המודגשות הקף שתי מילים שהמשקל שלהן משותף, וציין את המשקל.

(3) קִשְׁתוֹת היא ענף ספורט שבו קולעים למטרה בחץ וקשת.

האם דרך תצורתה של המילה קִשְׁתוֹת היא כמו דרך התצורה של המילים המודגשות שבראש סעיף ג? נמק את תשובתך.

נספח 1 – מאמרים

טקסט 1

המכביות: המשחקים האולימפיים של העם היהודי

צבי צמרת

"[...] המכבייה, כינוס הספורט העולמי שלנו, תשמש לנו מבחן כוחות ועלייה במדרגות חינוך הספורט, ועל פי תוצאותיה נכוננו צעדינו בעתיד. מלבד מבחן הספורט תשמש המכבייה מבחן לאומי למאות ואלפי הצעירים העברים אשר יעלו לארץ-ישראל לקחת חלק בה. הם ישאפו את אוויר המולדת, יאזינו לשפת עמם הקמה לתחייה וישובו לגולה מלאי עוז ומרץ להמשיך בעבודת עמם עד בוא זמנם לעלות ארצה".

יוסף יקותיאל, דברים בקונגרס של ההסתדרות העולמית 'מכבי', צ'כוסלובקיה, יוני 1929
כבר בראשית המאה העשרים פרח הספורט היהודי בארצות רבות באירופה, אולם הרעיון של כינוס עולמי של כל הספורטאים היהודים, "אולימפיאדה של יהודים", על אדמת ארץ-ישראל, רעיון שכונה אחרי שנים "מכבייה", עלה רק במחצית השנייה של שנות העשרים באותה מאה. היזם הראשי לכינונה של המכבייה היה יוסף יקותיאל, מעולי העלייה השנייה, שלימים היה אחד מראשי ארגון "מכבי"⁽¹⁾ וממייסדי ההתאחדות הארץ-ישראלית לכדורגל.

כאשר יזם יקותיאל את המכבייה היו לו מטרות אחדות: האחת, טיפוח התרבות היהודית — תרבות הגוף ותרבות הרוח — והצגת התרבות היהודית לפני עם ישראל ולפני העולם כולו; השנייה, טיפוח הספורט בקרב היהודים בעולם והדגשה כי הספורטאים היהודים אינם רק נציגי מולדותיהם אלא גם נציגי העם היהודי; והשלישית, הבלטת הרעיון שארץ-ישראל היא מרכז העם היהודי.

15 | ביוני 1929 אישר הקונגרס העולמי של "מכבי" את הצעתו של יקותיאל לערוך את המכבייה הראשונה באביב תרצ"ב (1932) בתל אביב, במלאת 1,800 שנה למרד בר כוכבא. לקראת האירוע ההיסטורי נבנה איצטדיון במיוחד למכבייה על גדות הירקון. ערב בוא הספורטאים האורחים קושטה העיר תל אביב בכרזות תכולות-לבנות, בכל פינה הובלטו סיסמאות המכבייה, ואל איצטדיון המכבייה זרמו ובאו אלפים. רבים הגיעו לבושי חליפות לבנות וחבושי כובעים תכולים — כיאה לאירוע הציוני הגדול. 20
במגוון התחרויות של המכבייה הראשונה השתתפו 390 ספורטאים, אשר באו למשחקים מ-14 ארצות. בין המשתתפים בלטו 69 מתחרים יהודים מלבנון, מסוריה וממצרים. המכבייה הראשונה תרמה להרמת המורל בקרב יושבי הארץ והרימה את קרנה של התנועה הציונית בקרב יהדות התפוצות.

המכבייה השנייה נערכה בשנת 1935, בצל עליית הנאצים לשלטון בגרמניה, ובשל כך הרגישו מארגני המכבייה שהפעם יש להעצים את הפגנת השרירים היהודית. רבים ראו במכבייה תשובה מופגנת על הניסיונות שהתעצמו באותם חודשים להשפיל את העם היהודי ולרמוס את כבודו. כמו כן היו שקיוו כי המכבייה תשמש מנוף להגדלת היישוב העברי בארץ. יש לציין שאחרי מאורעות תרפ"ט (1929) הגבילו הבריטים מאוד את העלייה ארצה, ובעקבות זאת תוכננה המכבייה מראש להיות "מכביית עלייה לארץ", כלומר הזדמנות להסתננות של מאות יהודים ארצה. ואכן רבים ממשתתפי מכבייה זו לא שבו לארצות מוצאם.

30 | המכבייה השלישית הייתה אמורה להיערך בשנת 1938, אולם מאורעות תרצ"ו-תרצ"ט בארץ (1936-1939), הזעזועים הגדולים באירופה, השואה של העם היהודי ומלחמת העצמאות — כל אלה גרמו לדחיית המכבייה, והיא נערכה רק בשנת 1950. עקב העובדה ששליש מן העם היהודי נכרת, הגיעו למכבייה השלישית 800 ספורטאים בלבד מ-19 ארצות. המכבייה הרביעית נערכה בסוכות תשי"ד (1953), ומשנה זו המכביות מתקיימות דרך קבע כל ארבע שנים, כמו המשחקים האולימפיים.

35 | המכבייה השביעית, שנערכה ב-1965, זכורה בעיקר בזכותו של מרק ספיץ, שהיה אז שחיין בן 15 שהגיע עם נבחרת יהודי ארצות הברית ולימים נעשה למהיר שחיין העולם. כמו כן זכורה המכבייה ה-15, שנערכה ב-1997 ותוכננה לציין מאה שנים לקונגרס הציוני הראשון ולפתוח את אירועי שנת היובל למדינת ישראל. כמה דקות לפני טקס פתיחת מכבייה זו, ששודר בשידור ישיר בטלוויזיה למיליוני צופים, אירע אסון נורא: גשר עץ שהוצב מעל נחל הירקון קרס בשעה שצעדה עליו משלחת אוסטרליה | בדרכה לטקס. עשרות ספורטאים נפלו לנחל המזוהם. ארבעה ספורטאים נהרגו ורבים נפצעו. צל כבד הוטל על המדינה כולה, ועל כמה מן האחראים הושטו עונשי מאסר.

אפשר לומר כי חלומו של יקותיאל לננס יחד ספורטאים יהודים מן העולם כולו התגשם. עם זאת, מבחינת רמת הספורט גרידא, הישגי הספורטאים היהודים במכבייה הם לא פעם בינוניים ומטה. אחת 45 | הסיבות לכך היא שמקצת הספורטאים המצטיינים שנולדו יהודים אינם חשים כל קשר ליהדותם, ומשום כך אינם מוכנים לבוא לתחרויות של יהודים בלבד. לעיתים דווקא בכירי הספורטאים היהודים נמנעים מלבוא לתחרויות המכבייה. התוצאה היא ש"האולימפיאדה של העם היהודי" היא התכנסות ספורטיבית ממעלה שנייה של יהודים מן התפוצות ושל ישראלים במדינת ישראל.

חייבים גם להודות: מבחינה ציונית האירוע משפיע פחות ופחות, מכיוון שהרוח הציונית בארץ נחלשה. 50 | מבחינת הספורט, ההישגים הספורטיביים באירוע זה מעטים מאוד ביחס להישגים של הספורט העולמי.

ואף על פי כן ערכה של המכבייה הוא רב. המכבייה היא הוכחה נוספת שמדינת ישראל היא לא רק "מדינה לאזרחיה", אלא גם "מדינת משפחה": מדינתה של המשפחה היהודית בעולם כולו, שאף שהיא פזורה לה על פני ארצות ומדינות שונות, מרכזה בישראל. קשרי דם ותרבות — ובכלל זה "תרבות הגוף" — מחברים בין חלקיה.

(1) "מכבי" — תנועת מכבי העולמית היא תנועה ציונית ספורטיבית, שנוסדה בשנת 1921. התנועה הקימה מוסדות ציבור ומועדוני ספורט רבים, ומדי ארבע שנים היא מקיימת את אירועי המכבייה.

מעובד על פי צמרת, צ' (2002). המכביות: המשחקים האולימפיים של העם היהודי. בתוך ח' קאופמן וח' חריף (עורכים), תרבות הגוף והספורט בישראל במאה העשרים עמ' 114–128. ירושלים: יד בן צבי.

טקסט 2

האם עוד יש משמעות למכביות

חיים קאופמן

למכביות לא היה מעולם ערך ספורטיבי של ממש. נכון שמדי פעם בפעם היו הבלחות כאלה או אחרות, למשל השתתפותו של מרק ספיץ במכבייה השמינית ב-1969 (הפעם השנייה שבה השתתף במכבייה, לאחר שקבע שיאי עולם וזכה במדליות אולימפיות) או של כדורסלנים שלאחר המכבייה נשארו בארץ, כמו טל ברודי⁵. אך כשאנחנו בוחנים את ערכו של מפעל זה, הרי שמדובר בתחרויות חובבניות | שרמתן המקצועית הספורטיבית ירודה, ואין בהן שום עניין לציבור מלבד לאלה המשתתפים בהן בפועל. התקשורת לא מסקרת את התחרויות האלה כלל ועיקר, מספר הצופים בהן דל, וחוץ מטקס הפתיחה אין בתחרויות אלה שום דבר המעורר סקרנות של ממש. מכיוון שאין למשחקים אלה כל ערך ספורטיבי, נותר רק הערך הלאומי של משחקים אלה, והשאלה היא אם מבחינה זו יש בכלל ערך לקיומם.

10 | למכביות הראשונות הייתה חשיבות לאומית רבה בהתחשב במציאות של ראשית המאה הקודמת. באותה תקופה נאבקה הזהות היהודית על הגדרתה, וזרמים שונים נתנו ביטוי שונה לזהות זו: יהודים רבים מצאו בהגירה למערב ובהשתלבות בחברה האמריקנית מזור לכל תחלואי העם היהודי; יהודים אחרים ראו בהתבוללות דרך להשתלבות בחברת הרוב בארצות שבהן ישבו, ורק התנועה הציונית התמקדה בהגדרה לאומית בארץ-ישראל. נוסף על המאבק על זהותו עמד העם היהודי כולו בשנות | 15 השלושים והארבעים של המאה העשרים לנוכח איום חיצוני — אנטישמיות חריפה וקיצונית יותר מזו שידעה ההיסטוריה היהודית עד אז.

במציאות זו היה למכביות ערך רב: הן נועדו בין השאר להציג לעולם את תרבות הגוף היהודית המתפתחת, בעיקר לנוכח הסטראוטיפ השלילי שרווח באותה תקופה, של היהודי החלש פיזית. הן 20 גרמו לבני נוער יהודים מן הגולה לבוא לארץ-ישראל ולהיווכח במפעל הציוני הקורם עור וגידים, ובכך הוכיחו את מרכזיותו ואת חשיבותו של רעיון זה. הן הדגישו את הסולידריות היהודית לנוכח האנטישמיות.

גם בשנים הראשונות למדינת ישראל עדיין היה למכביות ערך לאומי לא מבוטל. באותה תקופה שימש הספורט אמצעי תעמולה למדינת ישראל לקידום ערכיה הציוניים, להצגת הרעיון שמדינת ישראל היא 25 מרכז העם היהודי והיא דוגלת בקיבוץ הגלויות בציון. חגיגה של ספורט לאומי הנערכת במדינת ישראל, שבה מתקבצים בני נוער יהודים מכל העולם הייתה זירה מרשימה במיוחד להצגת רעיון זה. יתרה מזו, בהשוואה למכביות הראשונות בלטו במיוחד הספורטאים הישראליים, שבהישגיהם הוכיחו כי רעיון "יהדות השרירים" יוכל להתגשם במלואו רק בארץ-ישראל, ורק בה מתהווה "היהודי החדש" — אתוס מרכזי בחשיבה הציונית.

30 עם זאת נראה כי בשנים האחרונות הולכת ופוחתת החשיבות הלאומית של המכבייה. למרות האתוס של "הגורל היהודי המשותף" ומאמצי ההסברה של מדינת ישראל — לרוב אזרחי ישראל אין עניין מיוחד בקהילות היהודיות שבתפוצות, ולרוב הקהילות היהודיות שבתפוצות אין עניין מיוחד במדינת ישראל.

אומנם בשנים האחרונות התגברה האנטישמיות, אך אין להשוותה לזו של אמצע המאה הקודמת. רוב 35 יהודי התפוצות משתלבים בתרבויות של ארצותיהם, וכיום אין כמעט זכר לחזון היותה של ארץ-ישראל מרכז רוחני לתפוצות ואמצעי למניעת התבוללות.

במציאות זו איבדו המכביות את כוח המשיכה שלהן. צריך להודות על האמת: העניין במכבייה פחת לא רק משום שהערך הספורטיבי שלה נמוך, אלא גם בגלל השינוי במערכת היחסים שבין ישראל לבין התפוצות. הציבור בישראל כבר אינו יוצא מגדרו לנוכח "האולימפיאדה של העם היהודי", ולכל היותר מוכן לצפות בטקס הפתיחה, בתנאי שיהיה אטרקטיבי דיו.

40 | אני טוען שצריך להפסיק לקיים את המכביות, ואין זה פסול שמשלחות חובבניות למדי של ספורטאים יהודים חביבים מן התפוצות יבואו לבקר בארץ, אבל האדישות וחוסר העניין שבהם המכבייה מתקבלת כיום בציבור ובתקשורת משקפים הלכה למעשה את המשמעות האמיתית של מפעל זה.

(2) טל ברודי — כדורסלן שהגיע לישראל עם משלחת ארצות הברית למכבייה השביעית, ולאחר מכן החליט לעלות לישראל. הוא הצטרף לקבוצת הכדורסל של מכבי תל אביב, ובשנת 1977 הוא הוביל את הקבוצה לזכייה בגביע אירופה בכדורסל.

מעובד על פי קאופמן, ח' (2/8/2013). האם עוד יש משמעות למכביות. פורטל המאמנים של ישראל. אוהזר מ' <http://sport4me.co.il>

טקסט 3

מכבייה זה ליהודים

אילנה ברגר

משחקי המכבייה הנערכים ממש בימים אלה בכל רחבי הארץ זוכים לכל מיני כינויים, רובם לא מחמיאים כל כך. אחד מהם הוא "קייטנת ספורט". האם הכינויים השליליים והבדיחות שדבקו באירוע הזה מוצדקים?

5 כמי שזכתה ב-12 מדליות ב"קייטנת הספורט" הזו בענף הטניס, נראה לי שנקודת המבט שלי עליה רחבה למדי, ועל כן אני מבקשת להביא כאן לפניכם שלוש סיבות בעד עריכת המכבייה ושלוש סיבות נגד עריכתה. מהי המסקנה? אתם תכריעו.

נגד

כי רמתו הספורטיבית של האירוע אינה גבוהה במיוחד.

10 יש לזכור כי המכבייה היא קודם כול אירוע ספורט, ובשנים האחרונות, אם נודה על האמת, רמתו הספורטיבית אינה גבוהה במיוחד.

רבים מספורטאי ישראל הבכירים מדירים את רגליהם מהאירוע הזה. זכייה במדליה במכבייה נחשבת עדיין זכייה נחמדה אבל אינה נרשמת בספר ההישגים הבולטים של הספורטאים המשתתפים בה.

כי נודף ממנה ריח של גזענות.

15 "האולימפיאדה היהודית" היא רק ליהודים. אנחנו עושים לעצמנו ולבני עמנו את מה שאנו שונאים | שאחרים עושים לנו. הבידול הזה אינו עושה לנו שירות טוב או יחסי ציבור טובים בתפוצות, ולכן אולי כדאי לוותר על הרעיון הזה אחת ולתמיד.

כי בכל שנה אנו שוגים באשליה שאם אירחנו מכבייה אנחנו מוכנים לארח אולימפיאדה.

אך זה לא יקרה במילניום הקרוב. יש בדיחה ותיקה על הישראלי ששואלים אותו, איך נארח 20 אולימפיאדה עם בעיות ה"חפיפניקיות" שלנו, והוא עונה "כשנגיע לגשר — נחצה אותו". לצערנו זאת אינה בדיחה, כמו שאתם ודאי זוכרים. יש לנו עוד הרבה מה ללמוד על ארגון אירוע ספורט בסדר גודל כזה, וכדאי שנפסיק להשלוח את עצמנו.

בעד

כי יש פוטנציאל לשידוך טוב.

המכבייה היא האתר הלא וירטואלי הגדול ביותר להיכרויות "כשרות למהדרין".

25 **כי התיירים הרבים הבאים למכבייה הם מקור הכנסה טוב למדינה.**

כל ספורטאי מגיע עם מלווים שבאים לעודד אותו, ואלה מכניסים למלונות ולמסעדות בארץ מטבע חוץ בהיקף גדול.

כי היא מעודדת עלייה.

30 אנחנו מכירים מקרים קלסיים של "עולי מכביות" כמו טל ברודי. כל ספורטאי עולה הוא נכס יקר. אבל לא רק ספורטאים — כל מי שמתאהב במדינה שלנו ורוצה לעלות על העגלה — מתקבל בברכה!

מעובד על פי ברנר, א' (21/7/2009). מכבייה זה ליהודים. אוחזר מ' www.mako.co.il

טקסט 4

המכבייה: זה לא רק ספורט

אריאל בולשטיין

בנאומו בקונגרס הציוני השני השמיע מקס נורדאו, אחד מאבות הציונות, קריאה נועזת להחייאה של "יהדות השרירים". באותה תקופה ראו ביהודים אנשים חלשים בגוף ובנפש, והתנועה הציונית הצעירה סברה כי אם יתחזקו היהודים מבחינה פיזית, ישתפר מעמדם גם בזירה המדינית. הסיסמה של נורדאו 5 נפלה על אוזניים קשובות. אומנם שמו של יוסף יקותיאל, הוגה רעיון המכבייה ומגשימו, אינו ידוע | ברבים, אך מפעל חייו קרם עור וגידים והפך להצלחה מוכחת. רעיון "האולימפיאדה היהודית" כבש לבבות וסייע לקרב נוער יהודי מעשרות מדינות אל העשייה הציונית.

אפשר להתווכח על החשיבות הספורטיבית של המכבייה, אבל אין ספק באשר למשמעויות האחרות של המפעל הזה. מדובר ככל הנראה בהתכנסות היהודית הגדולה ביותר, שבאה לבטא אמת פשוטה: 10 אנחנו עם אחד. תובנה זו אולי נשמעת מובנת מאליה לישראלים רבים, אולם בעולם יש קולות | לא מעטים המנסים לערער עליה. מי שניסו בזמן האחרון להבאיש את ריחה של המכבייה ולהדביק לה תווית שקרית של "אירוע גזעני" סובלים — סובלים מאוד — כשהם רואים את האחדות היהודית הזאת.

ועוד מסקנה, שהיא חשובה במיוחד לנוכח המחלוקות האקטואליות: המכבייה ממחישה בנחרצות¹⁵ ובבהירות את מרכזיותה הבלתי מעורערת של ישראל בעולם היהודי של ימינו. קהילות יהודיות רבות וחשובות עדיין נשארות בגולה. אך אין קהילה בתפוצות, גם לא קהילת יהדות ארצות הברית, שיכולה לקבץ סביבה את הקהילות היהודיות האחרות ולמשוך אותן אליה. החיבור מתאפשר רק במדינת ישראל, ולא במקרה הספורטאים היהודים מכל היבשות נפגשים דווקא בה.

ברוכים הבאים, ספורטאי המכבייה!

מעובד על פי בולשטיין, א' (6/7/2017). המכבייה: זה לא רק ספורט. ישראל היום. אוזר מ' <http://www.israelhayom.co.il>

כל הבגרות בלשון עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/lashon